

ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGI REGIONÁLIS RÉGÉSZETI KONFERENCIA

- P. FISCHL Klára**
Arend nyomában – 10 éves a BORBAS projekt 2
- DANI János**
Jamnaja kurgánok az Alföldön 4
- V. SZABÓ Gábor**
Vaskori ostromok nyomában az Északi-középhegységbe 5
- ISTVÁNOVITS Eszter**
Adatokban elveszve... Aktuálisak-e még a repertóriumok? 6
- BÁLINT Marianna – KOLOZSI Barbara**
Előzetes az újabb Hajdú-Bihar megyei honfoglalás kori korpusz kötethez 7
- SZIKSZAI Zita – KERTÉSZ Zsófia – ANGYAL Anikó –
CSEPREGI Ákos – DÖNCZŐ Boglárka – FURU Enikő –
PAPP Enikő – SZARKA Máté**
*ATOMKI Örökségtudományi Laboratórium – E-RIHS és
IPERION HS* 9
- WOLF Mária**
Újabb kutatások az abaujvári várban 10
- SZÖRÉNYI Gábor András**
A „DEDUS PROJEKT” 11
- RINGER István**
Tudomány - Társadalom - Turizmus. Egy várfeltárás nyomában 12
- SZŐCS Péter**
Szürke, pecsételt díszű kerámiák a középkori Szatmárban és a környékén 13
- GERE Gábor – LUKÁCS József**
Módszertani lehetőségek a régészeti dokumentáció, dokumentálás területén. Az elérhető alkalmazások és a fejlesztés lehetőségei... 15

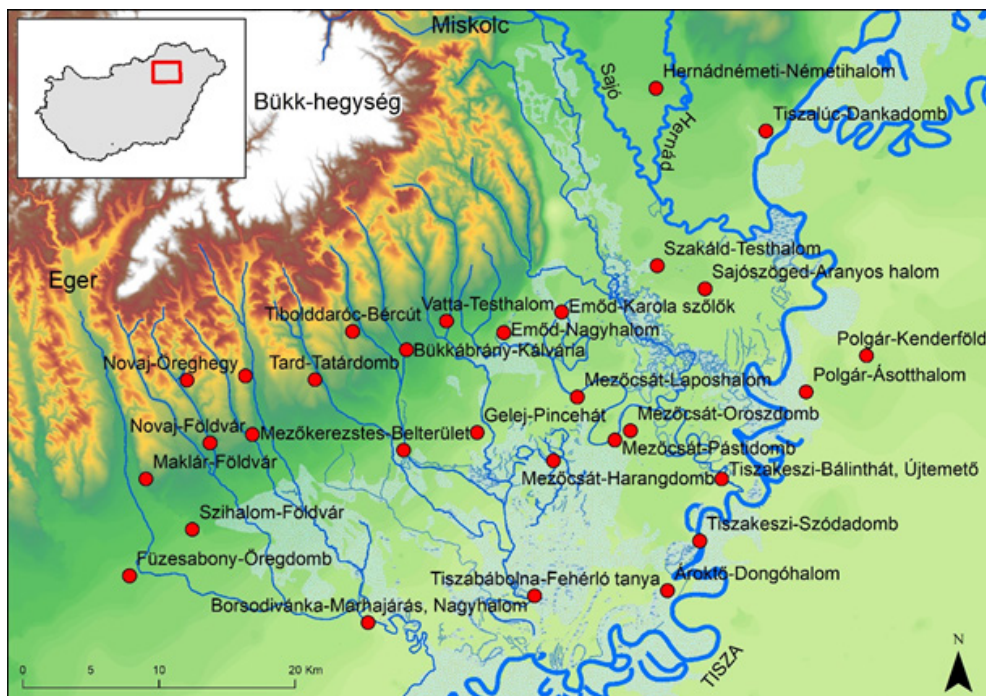
2022. március 3.

A REND NYOMÁBAN – 10 ÉVES A BORBAS PROJEKT

P. FISCHL KLÁRA

A Borsod Region Bronze Age Settlements projekt melynek kutatási célja a Bükk hegylábi és a borsodi sík régiója bronzkori településeinek megismerése 2012-ben, 10 éve indult útjára. Az eddig már több mint 20 helyszínen dolgozó projekt a Miskolci Egyetem, a Kölni Egyetem és a Miskolci Herman Ottó Múzeum együttműködésében

végez roncsolásmentes kutatásokat a térségben és ásatást Borosdivánkán. Az ÉMRK-val azonos múltra visszatekintő kutatássorozat, már többször szerepelt ezen a fórumon. Az előadás az elmúlt 10 év kérdésfelvetéseit, módszertani megközelítését és eredményeit mutatja be, kitérve a kutatás közeljövő terveire.

JAMNAJA KURGÁNOK AZ ALFÖLDÖN

DANI JÁNOS

Ecsedy István „*The People of the Pit Grave Kurgans in eastern Hungary*” címmel (Fontes Archaeologici Hungariae, Akadémiai Kiadó) 1979-ben

megjelent, az első 80-90 év kutatásait összefoglaló munkáját követően eltelt évtizedek alatt számos új kurgán feltárására került sor Magyarországon, Románia, az Észak-Balkán (Szerbia, Bulgária) és Kelet-Európa (Moldova, Ukrajna, Oroszország) területein egyaránt. Azonban nem egyszerűen csak a feltárt temetkezési

halmok száma gyarapodott, hanem az interdiszciplináris kutatá-

sok (elsősorban az archeogenetika és izotópkémia) elmúlt évtizedben megfigyelhető robbanásszerű fejlődésének köszönhetően alapvetően

új alapokra helyeződött minden eddig megismert óskori halomsír értékelése és az ezekben eltemetett emberek által hordozott genetikai hagyatékok és kulturális hagyományok kontinentális mércével mérhető jelentősége is. Az előadás ezekről az új kutatási irányokról és értelmezési lehetőségekről kíván egy esettanulmá-

nyon keresztül beszámolni.

VASKORI OSTROMOK NYOMÁBAN AZ ÉSZAKI-KÖZÉPHEGYSÉGBEN

V. SZABÓ GÁBOR

Az elmúlt években az ELTE BTK Régészettudományi Intézet csapata a miskolci Hermann Ottó Múzeum önkénteseivel közösen több olyan kora vaskori erődített települést derített fel a Bükk-hegység térségében, amelyeket a Kr.e. 9. és a 7. század között pusztító támadás ért. A támadók jellegzetes, bronzból készült nyílhegyeik alapján az eurázsiai sztyepp-övezet korai lovasnomád közösségeivel hozhatók kapcsolatba.

Az előadás bemutatja a megostromolt településeket, elemzi a támadásokat bizonyító, leletegyütteseket, felvázolja a támadók lehetséges kapcsolatrendszerét, valamint szót ejt a korszak hasonló hadjáratairól.

ADATOKBAN ELVESZVE... AKTUÁLISAK-E MÉG A REPERTÓRIUMOK?

ISTVÁNOVITS ESZTER

Az utóbbi néhány esztendőben két nagy témán dolgoztam. Az egyik a szarmata temetkezések digitális adatbázisa volt. Úgy gondoltam – és gondolom ma is –, hogy ma már olyan mennyiségű információ, mint amennyi például a Kárpát-medencei szarmatákról rendelkezésünkre áll, csak ilyen módon tekinthető át. Az adatbázist, amely Kulcsár Valéria OTKA-pályázataként jöhetett létre és működik, időben elkezdtük továbbfejleszteni. Nyilván mindenki tapasztalhatta, hogy a hasonló vállalkozások rendkívül hasznosak. Ennek fényében kérdéses, hogy van-e értelme egy „hagyományos” leletkataszternek.

Itt érkezünk el a második nagy témámhoz, mely paradox módon egy repertórium. (Persze az adatokat próbálom digitálisan is elérhetővé tenni, mintegy munkót készíteni a munka megkönnyítésére.) Hogy ez esetben mégis a korpusz mellett döntöttem, annak oka, hogy egy tágabb időhorizont leleteivel foglalkozom: a IV. század utolsó harmadától az avar megszállásig tartó időszak dinamikusan változó hagyatékával. Az összehasonlító elemzés, az adatok szerteágazó volta tette kézenfekvővé a választásomat. Előadásom a szarmata leletkatasztertől az avarkorig vezető gyűjtés ívét fogja át a Felső-Tisza-vidéken.

ELŐZETES AZ ÚJABB HAJDÚ-BIHAR MEGYEI HONFOGLALÁS KORI KORPUSZ KÖTETHEZ

BÁLINT MARIANNA – KOLOZSI BARBARA

Jelenleg a negyedik olyan hofoglalás kori korpuszkötet előkészítésén dolgozunk, amely Hajdú-Bihar megye területét érinti. Az első kötetet M. Nepper Ibolya készítette el, amelyben 16 darab temető 1296 sírját mutatta be. Tóth Anikó a Nyíri-Mezőség honfoglalás kori leletei között Újtikos-Demeteri gödrök lelőhelyen előkerült 18 sírt közli le. Magyarhomorog-Kónyadomb lelőhelyen feltárt 2 temető 540 honfoglalás kori sírját Kovács László önálló kötetben dolgozta fel. Az újabb kötetben további mintegy 100 lelőhely sír- és szórványleleteit tervezzük bemutatni, összefoglalni, és értékelni. Ezek közül kiemelkednek Komádi-Közösliget, Derecske-Nagymező-dűlő teljesen feltárt temetői, valamint Berettyóújfalu-Nagy-Bócs-dűlő és Szentpéterszeg-Körtvélyes biztosan magányos X. századi temetkezései.

Az 1990-es évek kezdetétől jelentős nagyfelületű feltárások folytak a megye területén. Az M3-as autópálya a megye északi részén húzódik végig Polgártól Hajdúdorogig. Az M35-ös autópálya Polgártól-Debrecenig húzódik a megye nyugati részén. Az M35-M4-es autópálya Debrecentől Nagykerekiig szeli át a megye nyugati és déli részét. A nagyfelületű

feltárások elsősorban Derecske és Berettyóújfalu környezetében hoztak olyan új eredményeket, amelyek hozzájárulnak a térség X-XI. századi mikroregionális szerepének újragondolásához.

2013-tól kezdődően Hajdúböszörmény határában is jelentős mértékben megszorodtak a X-XI. századra keltezhető sírleletek (Fekete-dűlő, Tóció-II., Bagota, Szőke-zug). A Fekete-dűlőben feltárt temető legrangosabb sírjából előkerült aranyozott ezüst virágos-indás övveretek párhuzamai a Kárpát-medencétől keletre vezetnek.

Hajdú-Bihar megye területén négy olyan kistáj osztozkodik, amelyeket alföldi fekvésük ellenére jelentős természetföldrajzi különbségek jellemeznek a megtelepedés szempontjából. A feldolgozás alatt álló lelőhelyek topográfiai helyzetének elemzése kiváló lehetőséget nyújt a Nyírség, a Hajdúhát, a Hortobágy és a Sárrét X-XI. századi településhálózatának összehasonlítására.

Hajdúböszörmény-Fekete-dülő, virágos-indás övveret

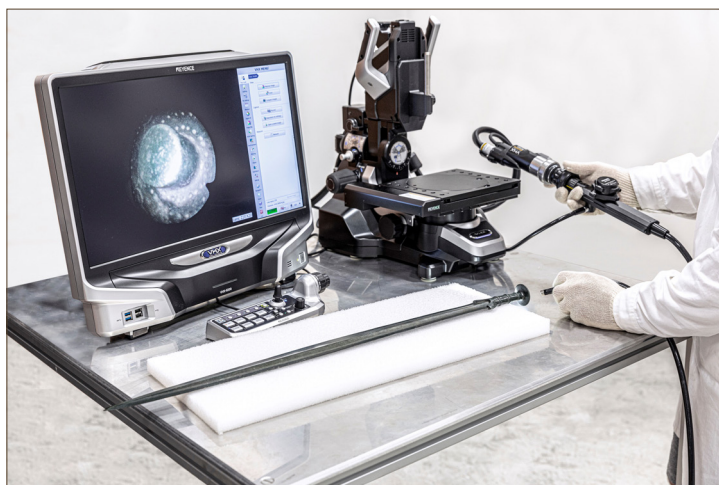
ATOMKI ÖRÖKSÉGTUDOMÁNYI LABORATÓRIUM – E-RIHS ÉS IPERION HS

SZIKSZAI ZITA – KERTÉSZ ZSÓFIA – ANGYAL ANIKÓ – CSEPREGI ÁKOS –
DÖNCZŐ BOGLÁRKA – FURU ENIKŐ – PAPP ENIKŐ – SZARKA MÁTÉ*

Az ATOMKI Örökségtudományi Laboratórium hazai és nemzetközi együttműködések keretében végzett kutatások számára alakult kulturális és természeti örökség témakörében, kapcsolódva az E RIHS (European Infrastructure for Heritage Science) kezdeményezéshez. Az anyagvizsgálatot mikroszkopikus szinten is lehetővé tevő különböző eszközök révén széles mérettartományban kapunk információt a tárgyak szerkezetéről és anyagi összetételéről. A laboratórium számos analitikai berendezéssel rendelkezik és szoros együttműködésben áll az ATOM-

KI telephelyén működő radiokarbonos kormeghatározással, illetve egyéb izotópalapú technikákkal foglalkozó létesítménnyel, valamint az intézet anyagtudományhoz kapcsolódó laboratóriumai-val. A jelenleg futó IPERION HS projekt három, egymást kiegészítő platform (ARCHLAB, MOLAB, FIXLAB) révén hozzáférést biztosít európai múzeumok tudományos archívumaihoz, laboratóriumokhoz, nagyberendezésekhez, illetve mobil eszközparkhoz.

További információ:
<https://hslab.atomki.hu>

*Atommagkutató Intézet, 4026 Debrecen, Bem tér 18/c

ÚJABB KUTATÁSOK AZ ABAÚJVÁRI VÁRBAN

WOLF MÁRIA

Az abaúJVári vár a 11-13. századi Magyar Királyság egyik legfontosabb központja volt, amely már a 19. században felkeltette a szakemberek érdeklődését. Az ekkor folytatott úttörő jellegű kutatások után 1974-81 között Gádor Judit végzett ásásokat a várban. Ennek során elsősorban a sáncokról, illetve a vár belsejében elhelyezkedő templomról és a körülötte fekvő temetőről nyertünk adatokat. Ez a kutatás azonban félbeszakadt, éppen e korai központok szerepének, mindennapi életének megismerése szempontjából legfontosabb várbelső feltárása maradt el.

A kutatás folytatására 2019-ben nyílt lehetőség. Ekkor egy kiterjedt település számos objektuma látott napvilágot. A település legjelentősebb épülete egy kőalapozású, nagyméretű palota volt, melyhez a K-i oldalán egy oszlopcsarnok is tartozott. A palota keleti alapfalának bontásakor két érem, egy 12. századi anonim denár, valamint egy III. Béla által kibocsátott rézpenz látott napvilágot. Ez valószínűvé teszi, hogy a palota a 12. században épült.

A „DEDUS PROJEKT”

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

Az Északi-Bükk középkori romjainak kutatásai során egy közös irányvonal kezd kibontakozni. Egy késő Árpád-kori toronyvár-pár, egy pálos kolostor és egy elbirtokolt sziklacsúcsra épített másik erősség: Uppony várai, Szentlélek rendháza és Dédes erődítései mind a 13. század második felének, 14. század elejének intenzív belharcai idején lettek egyetlen hatalmas birtoktest meghatározó objektumai. A Diós-

győrből, mint székhelyből kibontakozó, szinte a Bükk-hegység teljes északi régióját és számos további települést magába foglaló óriási jószág az Ákos nemzetség birtokszerező politikájának eredménye volt. A birtokhalmozás célja egyértelműen az ellenséges Miskolc nemzetség elensúlyozását jelentette, de a „dédesi” földek megszerzésével további – kivételes – erőforrásra is szert tettek az Ákosok: a vasérc lelőhelyekre.

TUDOMÁNY – TÁRSADALOM – TURIZMUS EGY VÁRFELTÁRÁS HÁROM ARCULATA

RINGER ISTVÁN

A Sátoraljaújhely határában magasodó Várhegyen lévő erősség a tatárjárást követően épült fel a patoki királyi erdőuradalom váraként. A 14. század végéig királyi, illetve királynéi tulajdonban volt, majd a régió történetében jelentős szerepet játszó főúri családok bírták. Pusztulására a 16. század derekán került sor. A várnak a feltárások megkezdésekor nem volt látható maradvá-

nya, s létezése a lokális köztudatból is kihullott. Az előadás bemutatja az eddigi másfél évtizedes régészeti munka eredményeit, párhuzamba állítva azokat a történeti forrásokból kirajzolódó képpel. Szó esik a vár kutatásának társadalmasításáról, a feltárásban rejlő közösség-építő lehetőségekről, s a régészeti maradványok turisztikai célú hasznosításának jövőbeni terveiről is.

SZÜRKE, PECSÉTEL DÍSZŰ KERÁMIÁK A KÖZÉPKORI SZATMÁRBAN ÉS A KÖRNYÉKÉN

SZÓCS PÉTER

Szatmárnémeti belvárosában, 2020 novemberében és 2021 májusában, két rendben végzett leletmentés során, csaknem két tucatnyi, pecsételővel és más módszerekkel díszített, szürke és feketésszürke kerámiaedény került elő. Az edények anyaga igen finom, homogén és tömörre égett, színe a világosabb szürkétől a feketéig változik. Legtöbbjük korsó vagy kancsóból származik, a kisebb kancsók között karéjos peremű, kiöntőcsőrös változatok is vannak. Az előkerült együttes legjellegzetesebb vonása hengeres, vagy rádlis pecsételővel díszített. Gyakori minta a pont-, a ferde- és függőleges vonalsorok, valamint a növény- és állatábrázolás. Egyes darabokon gótikus betűk, számjegyek illetve ezeket imitáló ábrák láthatók.

E típusú kerámia formáját és díszítését tekintve eltér az ausztriai importként ismert, grafitall soványított edényektől. Előfordulása is ritka és szórványos a magyarországi leletanyagban, Erdélyben gyakoribb, de a legnagyobb és legösszetettebb ilyen együtteseket Moldvából ismertek, a 14. század második felére és a 15. század első felére keltezett kontextusokból. Ilyen szempontból a Szatmáron előkerült leletek, valamint a környékről még korábbi ismert töredékek és tárgyak, több még magyarázatra szoruló kérdést vetnek fel e típusú leletanyag eredete, elterjedése és értékelése tekintetében.

MÓDSZERTANI LEHETŐSÉGEK A RÉGÉSZETI DOKUMENTÁCIÓ, DOKUMENTÁLÁS TERÜLETÉN. AZ ELÉRHETŐ ALKALMAZÁSOK ÉS A FEJLESZTÉS LEHETŐSÉGEI...

GERE GÁBOR – LUKÁCS JÓZSEF

A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Régészeti Intézet – és jogelődjei – alapvetően Előzetes Régészeti Dokumentációk készítésével, nagyberuházások feltárásával, azok koordinációjával foglalkozik. Az MNM NRI Nyíregyházi irodája 2013 óta a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei és Hajdú-Bihar megyei projekteket gondozza. Ezen projektek keretében több, mint 120 próbafeltárás és teljes felületű feltárásra került sor, csak az utóbbi 5 év időintervallumát tekintve. A rövid teljesítési határidők, a romló pénzügyi feltételek, a fokozódó szakemberhiány a folyamatok egyszerűsítésének igényét teremtették meg. Lépések történtek terepi dokumentálási folyamatok – fotózás, rajzolás – leegyszerűsíté-

sére, a záró-, és feltárási dokumentáció készítésének automatizálására. Az általános igény minden érintett Intézményben más-más választ váltott ki, alkalmazkodva a helyi lehetőségekhez-, keretekhez.

Előadásunk célja egyfajta párbeszéd megindítása. Be kívánjuk mutatni, hogy az MNM NRI Nyíregyházi irodájában milyen kezdeményezések történtek a folyamatok egyszerűsítésére, automatizálására. Képet mutatni arról, hol tartunk jelenleg, és mit szeretnénk elérni a közeljövőben. Az előadás témáján túl fel kívánjuk mérni a jelentkező igényeket, kerekasztal jelleggel a már létező megoldásokat. Célként megfogalmazva egy működő modell jövőbeli kialakítását.

ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGI
REGIONÁLIS RÉGÉSZETI KONFERENCIA

2022.március 3.

HERMAN OTTÓ MÚZEUM

MISKOLCI
GALÉRIA

ARCHEOLÓGIA
KULTURÁLIS
KÖZALAPÍTVÁNY

ÁSATÁRS
KFT.

MISKOLC